

STADSHOLMEN

CADMUS 1

Skeppsbron 46

GAMLA STAN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

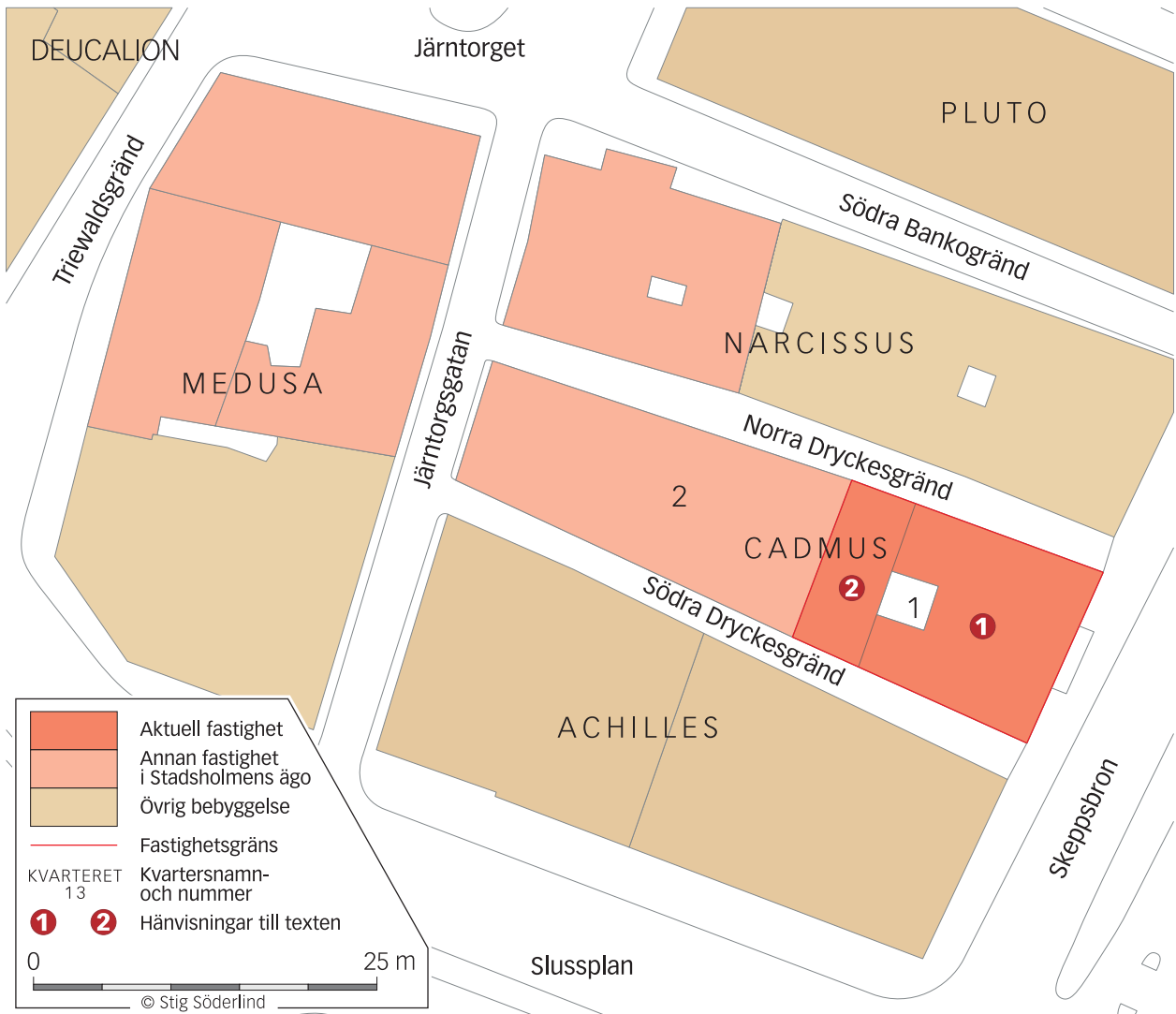
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladen.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladen kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladen finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1** HUVUDBYGGNAD OCH TVÅ KORTA FLYGLAR
- 2** MAGASINSBYGGNAD

FRAM TILL 1929 LÅG TVÅ SALUBODAR VID SKEPPSBRON. OKÄND FOTOGRAF, TAGET FÖRE 1929. SSM:S ARKIV, A 22/43.

Fastigheten är en del av den mäktiga Skeppsbroraden, som genom centralmaktens direktiv byggdes för att manifestera Sverige som stormakt på 1600-talet. Härifrån leddes utvecklingen av staden näringsliv i flera århundraden.

Byggnaderna mot Saltsjön var stadens ansikte för tillresta besökare och är än i dag en del av stadens identitet.

Huvudbyggnaden mot Skeppsbron uppfördes vid 1600-talets mitt och har en portal i gotländsk sandsten från denna tid. I interiören finns högklassiga inredningar från olika tidsperioder. Några av rummen mot Skeppsbron har bröstningar av barocktyp, sannolikt från 1600-talets senare del. Anmärkningsvärt många brädgolv med frisbräder finns bevarade, förmodligen från 1700-talet. Från samma århundrade finns också bröst- och smygpaneler, dörrar och stucklister. Även 1800-talet är representerat genom

kakelugnar, stucklister, pardörrar, foder och paneler.

Bakom huvudbyggnaden ligger ett magasinshus, en hustyp som fanns i de flesta fastigheter vid Skeppsbron, placerade strax bakom de representativa husen och i nära anslutning till hamnen. I dag finns endast ett fåtal kvar. Magasinshuset i Cadmus 1 är unikt och enastående välbevarat med enkel, funktionell inredning från byggnadsåret 1786.

Cadmus 1 är en del av Gamla stans unika och omistliga bebyggelse och är blåvärderad enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

FASAD MOT SKEPPSBRON. FOTO J. MALMBERG.

OMRÅDESBESKRIVNING

Under flera hundra år var Gamla stan Stockholms centrum. Medeltidens bebyggelse bestod av hus i trä eller tegel, ofta med torvtak. Till husen fanns många gånger källare med väggar av natursten och tegelvalv eller bjälktak. Tegelhusens fasader var inte putsade och kunde ha dekor i form av blinderingar, formtegel eller mönstermurning. Den medeltida, oregelbundna stadsplanen är ännu i dag mycket väl bevarad och många hus har i hög utsträckning kvar medeltida murverk bakom senare tiders fasadutformningar och inredningar.

Det expansiva 1600-talet, när Sverige utvecklades till en stormakt, gav en annan prägel åt staden med flera nybyggen men också modernisering av de äldre husen. Byggnaderna fick stora vindar i flera våningar med höga, branta tak och ofta en dekorativ fasadutsmäckning i natursten. Samtidigt anpassades de nybyggda husen längs framför allt Nygatorna i väster till en reglerad stadsplan.

Under 1700-talets mitt och senare hälft byggdes

husen ofta på med en våning. Vindarna var nu mindre och taken flackare. Fasaderna utfördes släta och putsade, och rummen inreddes med kakelugnar och snickerier som till stor del finns bevarade i dag.

Vid 1800-talets senare del och under tidigt 1900-tal fick många byggnaders fasader med tidstyppiska dekorer i stuck eller puts och bottenvåningarna gjordes ofta om till butiksfasader med stora skyltfönster.

Gamla stan hotas – och räddas

Under senare delen av 1800-talet försköts stadens centrum till Norrmalm. Gamla stan började att successivt förslummas och många diskussioner fördes om stadsdelens sanitära förhållanden. Det kom till och med förslag om att riva stora delar och bygga helt nytt. När de nya stadsdelarna på malmarna växte fram omkring 1900 blev problemen i Gamla stan ännu mer uppenbara, men de enskilda fastighetsägarna var inte villiga att bekosta saneringarna. Samfundet S:t Erik – som bildades 1901 och arbe-

MAGASINSBYGGNADENS FASAD MED FLERA HISSBOMMAR OCH PLÅTKLÄDDA LUCKOR. FOTO J. MALMBERG.

PORTALEN ÄR HUVUDSAKLIGEN FRÅN 1600-TALET. PORTEN ÄR EN HELFRANSK PARDÖRR FRÅN 1700-TALETS FÖRRA HÄLFT. PORTKLAPPARNA UTGÖRS AV LEJONMASKER MED RINGAR I GAPEN. FOTO J. MALMBERG.

tade för att väcka intresse för stadens kulturhistoriskt värdefulla miljöer – oroades för stadsdelens framtid och tog på 1930-talet initiativet till att bilda AB Stadsholmen. Det nya bolaget fick i uppdrag att förvärva, restaurera och modernisera bebyggelsen med hänsyn bland annat till kulturhistoriska värden. De första åtgärderna i stor skala genomfördes i kvarteret Cepheus och flera av de genomförda renoveringarna har varit goda exempel, inte minst de allra första insatserna som gjordes.

I dag är Gamla stan med sina många bevarade tidslager och hus med en lång och omväxlande byggnadshistoria ett historiskt dokument av oersättligt värde.

HISTORIK

Från uppförandet till 1837

Med sitt betydelsefulla läge vid Skeppsbron har fastigheten Cadmus 1 avbildats många gånger genom

historien, vilket gör att man kan följa husets förändringar mot sjösidan. Huvudbyggnaden vid Skeppsbron uppfördes vid 1600-talets mitt i tre våningar med utsirade gavelrösten åt sjösidan och åt den södra gränden. Till huvudbyggnaden hörde två flyglar inåt gränderna och en mellanliggande gård.

År 1742 byggdes huvudbyggnaden på med en låg fjärde våning och ett högt brutet tak. Ritningen till ombyggnaden gjordes av murmästare J Körner i tidens anda för ett högreståndshus med rusticeringar i bottenvåningen, listverk och pilastrar. Byggherrar var tobaksfabrikören Schönborg och herr Almqvist. Framför huset byggdes två salubodar i sten och en fritrappa som ledde upp till porten. Det inre försågs med rika inredningar med målade vävtak och paneltak. En del av byggnaden användes i tobaksfabrikationen och exempelvis var en kölna, en torkugn, inrättad i den fjärde våningen.

**HALVFRANSK BRÖSTPANEL.
FOTO J. MALMBERG.**

**HELFRANSK FÖNSTERBRÖSTPANEL AV
BAROCKTYP, FÖRMODLIGEN FRÅN SENT
1600-TAL. FOTO J. MALMBERG.**

Hälften av den norra flygeln och ett förrådshus på tomtens västra del revs 1786 för en nybyggnad av ett magasinshus som ännu står i stort sett orört på tomten. Byggnaden hade källare, murade väggar, fyra magasinbottnar och vind med brandbotten samt trätrappa och yttertak täckt med tegel och järnplåtar.

Från 1837 till idag

Vid en ombyggnad 1837 gjordes en utbyggnad av huvudbyggnaden inåt gården så att förstugor skapades till lägenheterna. Samtidigt pryddes fasaden mot Skeppsbron med putslistor. Efter en brand 1847 höjdes den översta våningen och en bostadsvåning inreddes på vinden, samtidigt som det nuvarande taket tillkom. Rustiken i bottenvåningen togs sannolikt bort på 1890-talet då troligen även fönsterformerna ändrades. Salubodarna revs 1929 och den nuvarande dubbla fritrappan byggdes. Staden förvärvade fastigheten 1906. En genomgripande upprustning och grundförstärkning skedde i mitten av 1970-talet då

AB Familjebostäder förvaldade byggnaden. Förslaget innebar upprustning för kontor i bottenvåningen och bostäder i de övre våningarna. Man föreslog rivning av det gamla trapphuset och igenbyggnad av gården för nytt trapphus och hiss. Även för magasinshuset föreslogs inredning till kontor och bostäder. Grundförhållandena bedömdes vara så dåliga under projekteringskedet att rivningslov för fastigheten begärdes, vilket dock inte gavs. Istället genomfördes en grundförstärkning. Efter diskussioner och hänsynstagande till de kulturhistoriska värdena behölls det gamla trapphusläget men själva trappan revs och byggdes upp på nytt.

Magasinshuset bevarades orört förutom i bottenvåningen som inreddes.

I huvudbyggnaden vid Skeppsbron revs en del äldre, sekundära väggar och nya rumsindelningar gjordes för kontor i bottenvåningen. I våningarna däröver gjordes delvis nya rumsindelningar för kök, bad och sovrum vilket också medförde en del nya

SLÄT SALKAKELUGN MED SPEGEL, FRÅN 1870-TALET.
FOTO J. MALMBERG.

murgenombrott. Kakelugnarna sparades i möjligaste mån. Arbetena var klara och slutbesiktade 1981.

BYGGNADSBESKRIVNING

Huvudbyggnaden med korta flyglar (Nr 1 på kartan)

Gathuset vid Skeppsbron är fyra våningar högt med inredd vind och fem fönsteraxlar brett. Byggnaden har en hög sockel av roslagssandsten och en utarbetad portal som i huvudsak är från 1600-talet. Till portalen leder en dubbel fritrappa. Fasaden har profilerade fönsteromfattningar mot Skeppsbron och är i övrigt slätputsad. Taket är brutet och belagt med plåt. På nedre fallet finns takkupor och på det övre små kupor med lunettfönster. Inåt gränderna finns flyglar och däremellan en mindre gård.

Källaren präglas i hög grad av grundförstärkningen med betonggjutna golv och en del ingrepp i murar och valv. Trapphuset har golv av kalksten och enkeldörrar från tiden kring 1700-talets mitt och

pardörrar från 1800-talets mitt. Trappan upp till våning 1 trappa är av äldre datum medan trapploppen däröver i samband med grundförstärkningen blev gjutna i betong med plansteg av kalksten. På vilplanen har de gamla kalkstensplattorna återlagts. Fönstren i hela huset är av senare datum förutom i trapphusets översta våning där några fönster av äldre typ finns kvar. Bottenvåningen disponeras som kontor med sekundär planlösning och inredning.

Bostadvåningarna där över har huvuddragen av äldre planlösningar bevarad men en ”korridorlösning” har gjorts för att få separat kommunikation till kök, badrum och sovrum. Anmärkningsvärt många brädgolv med frisbäder finns bevarade, sannolikt från ombyggnaden på 1700-talet. Från den tiden finns också snickerier såsom bröst- och smygpaneler, dörrar och några stucklister. I några av rummen mot Skeppsbron finns bröstningar av barocktyp, sannolikt från 1600-talets senare del. En del kakel-

ugnar och några stucklister och snickerier, såsom pardörrar, foder och paneler från 1800-talet finns bevarade. Snickerierna är kompletterade med foder och dörrar etcetera från 1900-talet.

Magasinsbyggnaden (Nr 2 på kartan)

På tomtens inre, västra del ligger ett magasinshus med fyra bottnar och två vindsbottnar. Byggnaden har fasader åt båda gränderna, Södra och Norra Dryckesgränd. Fasaderna är slätputsade och har två

plåtklädda träluckor per våning. Mot norr sitter fortfarande flera hissbommar kvar. Det inre har i allt väsentligt den ursprungliga utformningen bevarad med kraftiga bjälklag, enkla breda brädgolv, enkla bräddörrar med beslag och trätrappa. Öppningarna mot norr har i senare tid murats igen från insidan och en del ledningsdragningar och ventilation som betjänar huvudbyggnaden har lagts i magasinet. Byggnaden disponeras som lager för korgmakaren som har verksamhet i huvudbyggnaden.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingsmaterial som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.